

Oponentský posudek

diplomové práce Johany Miriam Vorlové *Teologie queer osvobození, cesta víry a přijetí queer duchovních*, vypracované v AR 2023-24 a předložené katedře teologické etiky ETF ve studijním oboru Teologie – spiritualita – etika. Práce čítá 214 stran a obsahuje vlastní stať a přílohy. Tématem práce je nastínění teologické a společensko-etické relevance problematiky LGBTQ v prostředí církve a je určena odborné i širší veřejnosti. Cílem práce je pomoci lidem, kterých se tato problematika tak či onak týká, vyrovnat se s ní způsobem, který by odpovídal základním nárokům a důsledkům křesťanské víry, a zároveň povzbudit církev a v nich zejména ty, kdo jsou odpovědni za interpretaci evangelia, k její adekvátní teologické reflexi.

Práce má dvě části, které naznačuje i sám název práce: teoretickou část, uvádějící do tématu a jeho základních aspektů a poskytující základní orientaci v terminologii textů, které se dotýčné problematiky týkají, a praktickou část, vlastní výzkum „v terénu“, který představuje vlastní přínos autorky. V první části nás autorka seznamuje s některými teologickými implikacemi této problematiky a jejího vnímání v prostředí církve. Jejím zdrojem jsou texty autorů a autorek, kterým je kulturně-emancipační potence evangelijní zvěsti blízka, ale pro publikum, jemuž jsou tyto texty určeny, je to zpravidla novum. Zvláštní pozornosti se dostává latinsko-americké teologii osvobození a zčásti i feministické teologii, speciálně pak teoložce Marcelle Althaus-Reidové, která ve svém díle obojí nepřehlédnutelným způsobem spojuje. Poté autorka své téma konkretizuje v úvahách nad některými motivy, které přicházejí na zřetel v rozhovorech, jež tvoří stěžejní část její práce (člověk jako obraz Boží, lidská identita a komponenty, které ji tvoří, zkušenost nepřijetí ze strany většinové společnosti).

V druhé části nás autorka seznamuje s metodou svého výzkumu, se třemi zkoumanými subjekty, konkrétními duchovními tří rozličných církví, s tématem spojenou osobní zkušeností a podrobně i s tím, co vlastní rozhovory vypovídají a k jakému závěru tyto výpovědi podle jejího přesvědčení vedou. Na konci je připojen úctyhodný seznam použité literatury a přílohy, jež tvoří jednak vybrané ukázky z duchovní literatury či tvorby, jednak úplná transkripce zvukové nahrávky všech tří rozhovorů.

Práci hodnotím jako přínosnou a zdařilou zejména v její výzkumné části. Ocenění zaslouží už samotná odvaha pustit se do tohoto citlivého tématu, ochota i schopnost načíst rozmanité odborné i populární texty, které autorce umožnily dospět již v teoretické části k určitému koherentnímu a teologicky hájitelnému stanovisku, citlivý a zároveň diferencovaný přístup k respondentům, díky němuž bylo dosaženo odezvy, která má nespornou vypovídací hodnotu a umožňuje činit závěry, s nimiž se autorka obrací k čtenářům.

V teoretické části moc původní teologické reflexe není, ale to hodnotu a přínos celé práce nijak nesnižuje; vědecká práce může spočívat i v dobře strukturované a přehledné prezentaci určitého výrazného teologického směru či úsilí, zvláště když se jedná o něco, o čem se ví, ale nemluví se o tom, což je právě i případ předmětu autorčina výzkumu. To, že jej uvádí pod hlavičkou teologie osvobození, je zcela na místě a je to důkaz určité jasnozřivosti. Je ovšem

přinejmenším sporné prezentovat teologii osvobození či jiné emancipační teologie jako jediný směr či proud, který přináší nový pohled na „božství“ a umožňuje závěry, k nimž autorka cílí. Takový je i potenciál mnohých na ETF též traktovaných teologických směrů jako je postliberální, narativní či radikálně reformační teologie zdůrazňující boží obraz/identitu v Ježíšově příběhu, případně procesuální teologie. Na druhé straně je škoda, že autorka zřejmě nezná nebo aspoň neuvádí tituly yaleské teoložky Linn Tonstadové, *Queer Theology: Beyond Apologetics a God and Difference: The Trinity, Sexuality, and the Transformation of Finitude*, které jsou ve fondu knihovny ETF a byly v našich teologických časopisech recenzovány (Protestant 2020, Teologická reflexe 2020). Jsou to texty, které tím, že uvádějí queer teologii do vztahu k biblickému svědectví a ke klíčovým místům křesťanské dogmatické tradice, mohou diskusi o celé této problematice napomoci.

Předložená práce má i některé nedostatky, které jsou z největší části čistě formální. Především to je trochu rušivý způsob uvádění autorů, které cituje. Zpravidla se objeví nejprve příjmení, po kterém následuje až později v textu celé jméno a bližší údaje o dotyčném či dotyčné. Ty údaje jsou pak často a velmi nahodile uváděny znovu. Proč? Pak už naprosto stačí uvádět jen příjmení (případně i křestní jméno, pokud jsme mezitím dospěli k jinému dílčímu tématu). Křestní jméno a bližší charakteristiku si naopak zaslouží autoři jako Brecht či Bultmann, i když jsou zmíněni jen na okraj. Podobně rušivě působí to, že bibliografické odkazy pod čarou, které někdy vycházejí i na tři řádky, jsou uváděny znovu a znovu v celém rozsahu, namísto toho, aby byl při dalším odkazu k témuž dílu uveden pouze autor a zkrácená verze titulu spolu s příslušnou stránkou, jak je to ve vědeckých pracích – a takovou je i diplomová práce na vysoké škole – standardní. Také není potřeba donekonečna připomínat, že ČCE je zkratkou pro Českobratrská církev evangelická. Nestandardní a svým způsobem rušivé je i to, že jednotlivé odstavce odděluje jak odsuvník, tak i mezera.

To, co platí o jménech autorů, platí do jisté míry i o některých odborných termínech („allies“, „tázající se“), jejichž určité vysvětlení přichází v textu až posléze. Totéž ostatně platí v rámci autorčina textu i o „teologii osvobození“. Vysvětlení si ovšem z hlediska nezasvěceného čtenáře (a v zájmu získání jeho pozornosti) zaslouhují i některé další termíny, které v češtině působí jako neologismy, byť se v odborné literatuře třeba už vyskytují (performativita, materialita, ultimátní, „straight“, cisgender, neurodivergentní, „overthinking“, objektifikující lidé, páření Helix pomatia, „gatekeeper“, diasporický, atd.). Jiné výrazy či názvy by si zasloužily český překlad nebo aspoň uvozovky (white male perspective, Queering Christ: Beyond Jesus Acted Up, Liberation Theology and Sexuality); do uvozovek podle mne patří Gutiérrezův „nečlověk“. Ne každý čtenář také ví, co je Magnificat, a ne každý tuší, že LA je zkratka pro Los Angeles. Našlo by se toho více.

Některé formulace první části práce, zvláště tam, kde je jasné, že jde o překlad či o parafrázi z traktovaných textů, jsou nejasné. Je pohlaví lidem při narození opravdu „přidělováno“ (13)? Kým? Porodníkem? Co je míněno „znovuzískáním hlasů a zdrojů“ (15)? Čeho jsou křesťanská teologie a queer teorie „disciplíny“ (17)? Nějaké „teorie všeho“? Ani samu teologii

osvobození nelze asi pokládat za „teologickou disciplínu“ (21). Co je míněno tvrzením, že hřích spočívá „v rozlišování v rase a v sexualitě“ (18)? Co je míněno názvem „Pokleknout: deviantní teologové“ a proč je to „na hraně“ (20)? „Naproti čemu“ obnovuje teologie osvobození „funkci hermeneutického kruhu“ (21)? Co je míněno „naléhavostí vrženosti“ (22) nebo „námitkou teologismů“ (23)? Jak rozumět konstatování, že averzní terapie „fungovaly na principu, že je současně s »nežádoucím podnětem« vyvolána nepříjemná reakce“ (25), nebo že komunitní způsob „umocňoval teologii osvobození, nikoliv individualisticky“ (26)? Co jsou to „historické naturalizační procesy“ (27), pokud tím není míněno udělování občanství? Co je míněno „hlubinným soubojem bilancování“ (49) a co sděluje tvrzení, že mladí LGBTQ lidé „jsou zranitelní vůči problémům s duševním zdravím“ (53)? Idiom „vnitřní vody člověka“ (56) neznám. To vše jsou jen některé ze zachycených nejasností. Daný kontext k jejich vyjasnění nepřispívá. Je zapotřebí srozumitelnější formulace.

Označení „respondenstvo“ či „farnictvo“ chápu jako pokus o inkluzivní jazyk. Když říkáme „staršovstvo“, tak proč ne? Mluvit o nežijících autorech jako o „zesnulých“ mi ovšem připadá komické. To budeme i o apoštolu Pavlovi mluvit jako o „zesnulém apoštolovi“? Stejně bizarně působí údaj, že autorka působila jako někdo „do konce svých dní“, nebo označení českého teologa za „tuzemského“. Jde snad o pokusy dát prostor „jinakosti“ i v této oblasti?

Sem tam se objeví i nějaké věcné chyby. „Ploutus“ (17) je chybná transkripce řeckého výrazu. Autorem knihy „Osvobození teologie“ není nejmenovaný peruánský teolog (21), ale uruguayský teolog J. L. Segundo. U doslovné citace uváděné v pozn. 58 na str. 25 by mělo být uvedeno, že jejím autorem je M.-D. Chenu. Biblický verš citovaný na str. 125 zní správně: „Neboť ,u Boha není nic nemožného.“ U textu (žalmu) Lotti Brunové, uváděném v příloze (35n), chybí bibliografický údaj. Nevhodné je podle mne označovat katolickou církev obecně za „konzervativní“ (42) nebo nějakou čistě lokální zkušenost zobecňovat na celý „rámeček katolické církve“ (41).

Vedle řady překlepů nechybí v autorčině textu ani prohřešky proti češtině. Neříkáme „oba z nich“, ale „oba dva“ (27), ne „dvoum“ hodinám, ale „dvěma“ hodinám (58), adjektivum „přijímavější“ (29) se jako komparativ asi neprosadí, podobně jako výrazy „znejistění“ (80) nebo „zvědomělý“ (82) – pokud nejde jen o překlepy. Těžko lze tvrdit, že autor (Gallus) svým důrazem něco „legitimizuje“ (44). Výraz „normative“ může v angličtině znamenat i „normální“, ale v češtině výraz „normativní“ znamená „předepsaný“ nebo „ustavující normu“. To asi autorka na mysli nemá. Není mi také jasné, proč se výrazy Církev a Svoboda najednou objeví s počátečním velkým písmenem. Některé formulace jsou přinejmenším neobratné. Třeba že někdo některé věci „spatřuje nezdravými“ (30), že „queer utlačované křesťanstvo“ si může pokládat otázky“ (53n) či obava, aby teplota fary „nepůsobila negativní vliv“ (62). Nevhodné je i mluvit o „perspektivě na“ něco (89). Pokud chce autorka svůj text publikovat, a bylo by to záhodno, měla by jej postoupit důkladné jazykové korektuře. Prohřešky proti češtině v doslovné transkripci rozhovorů konaných v rámci výzkumu neberu samozřejmě v potaz, ale zde je namístě ověřit, zda jde ve všech případech o způsob vyjadřování

zkoumaného jedince, anebo o chybný přepis. Katolický duchovní určitě nemluvil o „pontikochátu“ (188). Zvláště je třeba dát pozor (a to v celém textu) na to, kde se před spojkou „a“ píše čárka, a kde ne.

Výzkumná část autorčiny diplomové práce je každopádně velmi cenná. Nevím, jestli však bylo šťastné učinit součástí vlastní statě práce jen výtažek z rozhovorů, nazvaný „interpretace výzkumného rozhovoru“, a je samotné zařadit jen jako přílohu. Pokládal bych za vhodnější učinit rozhovory, které mají nespornou vypovídací hodnotu jako takové, přímo součástí práce a na závěr jen shrnout relevantní poznatky z nich. To, co autorka nazývá interpretací, je v podstatě jen komentář, který často působí jen jako opakování téhož jinými slovy, což působí opět rušivě a vlastnímu cíli výzkumu to podle mne nijak nepřispívá.

Práci přeji úspěšnou publicitu, ale její současnou podobu hodnotím stupněm C.

Petr Macek